

Синьогора
національний природний парк

ОХОРОНА ПРИРОДИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ СПРАВАМИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
Національний природний парк «Синьогора»
Інститут екології Карпат

*ОХОРОНА ПРИРОДИ
В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ*

Збірник наукових праць
ЧЕТВЕРТИХ ЗИМОВИХ
ЧИТАНЬ В СИНЬОГОРІ

18-19 грудня 2025 року

Стара Гута, 2026

УДК 502+504+582+591+630*9

Охорона природи в умовах воєнного стану: Збірник наукових праць Четвертих Зимових читань в Синьогорі (наук.-практ. конф.). / Під ред. Данилика І.М., Шпарика Ю.С. // с. Стара Гута, Івано-Франківська область, 18-19 грудня 2025 року. – Івано-Франківськ: Видавець Кушнір Г. М., 2026. – 171 с.

В матеріалах конференції представлені результати наукових досліджень різних напрямів соціологічної науки з проблем охорони природи в умовах воєнного стану. Збірник розрахований на зацікавлених в охороні природи установ та осіб: екологів, біологів, працівників установ і об'єктів ПЗФ, науково-дослідних інституцій, громадських організацій екологічного спрямування, органів місцевого самоврядування та підприємств з ведення лісового і сільського господарства.

Матеріали конференції подані в авторському викладі і редколегія не несе відповідальності за достовірність представлених матеріалів і зроблених висновків.

ISBN 978-617-7926-86-2

© НПП «Синьогора», 2026

© Автори, 2026

Фуфалько І.М. Динаміка та сучасний стан охоронюваних видів птахів на території Національного природного парку «Синьогора»	108
Черевко С.Е., Шевчик Л.О., Капустинський А.І. Використання музейного продуктивного середовища під час вивчення біології в середній школі	119
Чибрик В. Д., Гавриш Л. М. Національні природні парки як освітній ресурс: теоретичні засади та практичні підходи еколого-патріотичного виховання учнівської молоді в умовах війни	124
Цибульська А., Цибульський О. Зообентос мілководних ділянок водойми-охолоджувача: багаторічні зміни	131
Шевчик Б.В., Шевчик Л.О., Кравець Н.Я. Значення національних природних парків України для формування екологічної компетентності школярів	136
Шевчик В.Л., Рабик І.В. Болотні екосистеми НПП «Білоозерський» в умовах війни: стан, загрози, перспективи збереження і охорони	139
Шпаківська І.М., Часковський О.Г., Царик І.Й., Пижик І.С., Сенчак І.І., Фуфалько І.М. Пілотні дослідження структурно-функціональної організації природних старовікових лісів Національного природного парку «Синьогора»	147
Шпарик Ю.С., Сенчак І.І., Фуфалько І.М., Крук Н.І. Фіторізноманіття, стан і структура ялицевого (<i>Abies alba</i>) квазіпралісу Горган в НПП «Синьогора»	151
Яворська І.М., Шпаківська І.М. Природотерапія для всіх: досвід НПП «Бойківщина»	167

Fufalko I.M. Dynamics and actual status of protected birds' species on the territory of the Synhora NNP. The article presents a comprehensive analysis of the avifauna of the Synhora National Nature Park, with a focus on species of conservation concern. Based on long-term field observations and compiled data, information is provided on species distribution, conservation categories, and their representation in international conservation conventions (IUCN, CITES, AEW, the Bern Convention, and the Bonn Convention). Special attention given to species listed in the Red Book of Ukraine (*Aquila chrysaetos*, *Falco peregrinus*, *Tetrao urogallus*, *Tetrastes bonasia*, *Columba oenas*, *Bubo bubo*, *Strix uralensis*, *Picoides tridactylus*, *Picus viridis*, *Prunella collaris*, and *Regulus ignicapillus*). The results of the study demonstrate the high conservation value of the park's avifauna and its key role in preserving the biodiversity of the Gorgan Mountains.

Keywords: *Gorgan Mountains, avifauna, protected species, conservation status, international conventions, monitoring, ecosystems.*

УДК 371.315.6:57(075.3):069

Черевко С.Е.¹, Шевчик Л.О.¹, Капустинський А.І.²

¹ – Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка,

² – Природний заповідник Медобори
cherevko@chem-bio.com.ua

ВИКОРИСТАННЯ МУЗЕЙНОГО ПРОДУКТИВНОГО СЕРЕДОВИЩА ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ БІОЛОГІЇ В СЕРЕДНІЙ ШКОЛІ

У статті розглянуто потенціал музейного продуктивного середовища як інструмента підвищення ефективності навчання біології в середній школі. Акцент зроблено на тому, що музейне середовище забезпечує для здобувачів освіти умов для безпосереднього контакту з природними об'єктами, історичними зразками та науковими матеріалами, що сприяє кращому засвоєнню знань та розвитку пізнавальних інтересів. Використання експозицій, інтерактивних зон і дослідницьких завдань формує в учнів здатність аналізувати, порівнювати, робити висновки й застосовувати знання у практичній діяльності. У тезах окреслено методичні можливості музейного середовища для організації навчально-дослідницької діяльності, підсилення міжпредметних зв'язків та формування екологічної культури школярів. Матеріали підкреслюють важливість поєднання традиційного навчання з позакласною діяльністю, що забезпечує цілісне та діяльнісно орієнтоване засвоєння біологічних знань.

Ключові слова: біологічна освіта; інтерактивне навчання; дослідницькі вміння; музейна педагогіка; природничі експозиції; позакласна освіта.

В останні десятиліття доволі цікавим об'єктом вивчення для педагогів є продуктивне освітнє середовище. Найбільш активні дослідження цього середовища проводились з 2003 року та продовжуються досі, зокрема належать Буцику І.М. (2003-2025), Генкал С. (2004-2025), Цимбалару А.Д. (2009-2025), Шикулі Р.Р. (2011-2025). Останнім часом учні все частіше втрачають інтерес до традиційних уроків, адже звичні форми навчання, зосереджені переважно на запам'ятовуванні матеріалу, не викликають у них пізнавальної мотивації. Монотонність занять і відірваність знань від реального життя призводять до зниження активності та ініціативності школярів. У відповідь на це педагоги почали активно впроваджувати продуктивне освітнє середовище, яке поєднує теорію з практикою, стимулює дослідницьку діяльність і творче мислення. Завдяки такому підходу навчання знову стає цікавим, інтерактивним і змістовним, а учні – активними учасниками освітнього процесу, зокрема під час вивчення біології.

Продуктивне освітнє середовище розглядається як цілісна педагогічна система, що поєднує сучасні інноваційні технології навчання, інформаційні ресурси та ефективні механізми управління освітнім процесом. Воно охоплює сукупність психолого-педагогічних умов, які стимулюють творчий саморозвиток особистості й формують прагнення до розкриття власного креативного потенціалу. Важливим аспектом такого середовища є вихід за межі традиційного класного простору, що забезпечує умови для безпосередньої взаємодії учнів із реальними об'єктами, явищами та культурно-науковим оточенням. Саме тому інтерактивне середовище, зокрема музеї, виступають дієвим засобом доповнення продуктивного навчання, сприяючи формуванню глибшого розуміння сутності природничих дисциплін.

Різноманітні підходи до організації наукової та еколого-освітньої діяльності в умовах воєнного стану визначається різноманітними адаптивними особливостями серед котрих зростання ролі музейних фондів у цьому процесі важко переоцінити. Залучення учнів до відвідування музеїв як складової продуктивного освітнього середовища робить процес вивчення біології динамічним, емоційно насиченим і пізнавально значущим. На основі тимчасових експозицій і за участю наукових співробітників музею, педагоги – зокрема, вчителі біології – мають можливість організовувати тематичні заняття, що поєднують навчання з практичним досвідом. Відкриття подібних освітніх ініціатив є надзвичайно значущим для закладів загальної середньої освіти, адже уроки, проведені в музейному середовищі, поступово стають невід'ємним елементом сучасних навчальних програм [1].

Незамінними з цієї точки зору є музеї національних природних парків Тернопілля, зокрема музей природного заповідника «Медобори».

Ретельне опрацювання досліджуваної проблеми дало змогу сформулювати низку методичних рекомендацій для педагогів щодо ефективного впровадження елементів музейної педагогіки в освітній процес закладів середньої освіти. Зокрема, доцільним є створення при навчальних закладах спеціалізованих природничих музейних кімнат, які б сприяли поглибленню практичної складової навчання. Важливо забезпечити систематичне використання музейних експонатів під час уроків з біології, хімії та інших дисциплін, що дозволяє зробити навчання більш наочним і змістовним. Значну роль відіграє організація занять в експозиційних залах місцевих музеїв, а також співпраця з музейними працівниками, науковцями та колекціонерами під час проведення освітніх і виховних заходів. Особливої уваги заслуговує залучення педагогів, учнів, батьків і представників громади до поповнення фондів шкільних природничих музеїв реальними об'єктами з метою подальшого використання їх у навчальній діяльності. Крім того, доцільно застосовувати музейні матеріали для самостійної роботи учнів – написання рефератів, виконання дослідницьких і проектних завдань [3].

Детальний аналіз специфіки функціонування музеїв дозволив виділити три основні напрями діяльності музейних установ:

- Перш за все – це зберігання та накопичування, що включає придбання, охорону та управління цінними колекціями.
- По-друге – це дослідницько-освітня функція, яка забезпечує надання наукової та навчальної інформації відвідувачам.
- По-третє – це комунікаційна функція, що створює умови для обміну знаннями та досвідом.

Слід підкреслити, що за останні десятиліття значно посилилася роль саме освітньої функції музеїв, яка сьогодні виступає одним із ключових аспектів їхньої соціальної та педагогічної місії.

Впровадження сучасних інформаційних технологій і інноваційних методик навчання відкриває нові можливості для індивідуального доступу до музейних колекцій та створення віртуальних музеїв. Сьогодні навчальні заклади активно застосовують елементи музейної педагогіки в онлайн-середовищі, розробляють веб-сайти, демонструють фотографії експонатів і надають детальну інформацію про ключові об'єкти колекцій. На сучасному етапі недостатньо утримувати кабінети біології із застарілими стендами, таблицями чи наочністю, яка не оновлювалася протягом десятиліть. Навчальні заклади мають формувати майбутніх фахівців у галузі природничих наук, використовуючи

сучасні методи музейної педагогіки та інтерактивні форми навчання. Експонати не повинні просто «висіти» на стіні, їх слід грамотно презентувати, привабливо оформлювати та робити цікавими для активного пізнання здобувачами освіти [6].

Не менш важливим є створення відповідної психологічної атмосфери під час занять із застосуванням методів музейної педагогіки, адже традиційну лекцію чи урок доцільно перетворювати на захоплюючу подорож у до незнайомих територій населених тваринами та іншими об'єктами, представленими в музейній експозиції. Однією із найбільш яскравих експозицій володіє музей Природного заповідника «Медобори». Лише перелік орнітофауни налічує 47 видів птахів, які належать до 41 роду, 27 родин, 14 рядів. Поряд із тим: 1 вид вищих ракоподібних, 6 – променеперих риб, 4 види – земноводних, 5 – плазунів, 29 видів – ссавців [2]. Застосування методів музейної педагогіки під час вивчення природничих дисциплін сприяє формуванню в учнів відчуття впевненості у власних знаннях і досягненнях. Експонати природничих музеїв дозволяють педагогам наочно демонструвати біологічні поняття та явища, роблячи пояснення більш яскравими й аргументованими за допомогою конкретних прикладів. Крім того, під час таких занять задіюють не лише слухові, а й зорові (у рідкісних випадках – тактильні) аналізатори учнів, що створює ефект присутності, подібний до того, який досягається у сучасних ігрових середовищах [4].

Згідно з практичним досвідом, вчителі біології організують заняття як у традиційних кабінетах, так і в музейних кімнатах, де поряд із стандартними дидактичними матеріалами використовуються музейні експонати. Педагоги можуть застосовувати різні види натуральних і препарованих посібників, такі як гербарії, вологі препарати, мікропрепарати, колекції, скелети хребетних тварин та їхні окремі частини, а також опудала. Використання таких матеріалів дає учням змогу оцінити реальні розміри об'єктів, відчути текстуру поверхні на дотик, а також зафіксувати колір і форму тіла тварини [5]. Широке застосування засобів музейної педагогіки під час занять із дітьми сприяє глибокому засвоєнню знань, що, у свою чергу, вимагає відповідального та компетентного підходу з боку сучасних педагогів.

Отже, застосування продуктивного освітнього середовища, зокрема музейного, є дієвим засобом підвищення результативності навчання біології у сучасній школі. Такий підхід допомагає повернути учням інтерес до навчання, поєднує теоретичні знання з практичними спостереженнями та досвідом взаємодії з реальними об'єктами природи. Музейне середовище створює сприятливі умови для розвитку

дослідницьких умінь, формування наукового світогляду та екологічної культури школярів. Впровадження елементів музейної педагогіки у продуктивне освітнє середовище сприяє не лише глибокому засвоєнню навчального матеріалу, а й формує в учнів мотивацію до самостійного пізнання та сталий інтерес до природничих наук. Саме це визначає перспективність подальших досліджень, спрямованих на введення музейного продуктивного середовища у навчальні програми біології, розробку методичних рекомендацій, використання сучасних цифрових засобів діяльності музейних кімнат.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- 1.Климишин О.С. Освітні аспекти природничомузейної комунікації. / Наукові записки Державного природознавчого музею. – 2015, 31. – с. 15-22.
 - 2.Різун В., Оліяр Г., Шимків Н., Капустинський А. Оцифрування колекції музею природи природного заповідника «Медобори». / Ужгородські ентомологічні читання. – 2022. – с.27-28.
 - 3.Шикула Р.Р. Використання засобів музейної педагогіки у навчально-виховному процесі вищих навчальних закладів та шкіл : Навчально-методичний посібник. – Рівне : ФОП Зелент О.І., 2017. – 138 с.
 - 4.Шикула Р.Р. Використання засобів природничих музеїв у сучасних вищих навчальних закладах України. / Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2016, 1. – С. 80–86.
 - 5.Шикула Р.Р. Використання засобів природничого музею в Міжнародному економіко-гуманітарному університеті імені академіка Степана Дем'янчука. / Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Педагогічні науки. – 2016, 1. – с. 313–318.
 - 6.Шикула Р.Р. Музейна педагогіка: розуміння основних наукових дефініцій майбутніми вчителями галузі природознавства. / Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти. – 2016, 1, 13. – с. 36–38.
- Cherevko S.E., Shevchyk L.O., Kapustynskij A.I. Use of museum productive environment during the study of Biology in the secondary schools. The article explores the potential of the museum's productive environment as a tool for enhancing the effectiveness of teaching biology in secondary school. The emphasis placed on the fact that museum spaces provide students with opportunities for direct interaction with natural objects, historical specimens, and scientific materials, which promotes better knowledge acquisition and strengthens cognitive interest. The use of exhibitions, interactive zones, and research-based tasks helps students develop the ability to analyze, compare, draw conclusions, and apply knowledge in practical contexts. The theses outline the methodological possibilities of the museum environment for organizing educational and research activities, reinforcing interdisciplinary connections, and fostering students' ecological culture. The material highlights the importance of combining traditional instruction with extracurricular activities, ensuring a holistic and activity-oriented approach to learning biological concepts.

Keywords: biology education, interactive learning, research skills, museum pedagogy, natural exhibits, extracurricular education.

УДК 378.017:502

Чибрик В. Д., Гавриш Л. М.

Національний природний парк «Синьогора»

chybrykvasil@gmail.com

НАЦІОНАЛЬНІ ПРИРОДНІ ПАРКИ ЯК ОСВІТНІЙ РЕСУРС: ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ТА ПРАКТИЧНІ ПІДХОДИ ЕКОЛОГО- ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ В УМОВАХ ВІЙНИ

У статті досліджуються особливості еколого-патріотичного виховання учнівської молоді в умовах війни на базі національних природних парків України. Проаналізовано теоретичні основи екологічного та патріотичного виховання, визначено їх інтеграційні можливості. Особлива увага приділяється практичній діяльності НПП «Синьогора», який у воєнний час реалізує комплексні просвітницькі, науково-дослідні, природоохоронні та реабілітаційні програми. Подано рекомендації щодо підвищення ефективності еколого-патріотичної роботи з учнями в сучасних умовах.

Ключові слова: НПП «Синьогора», екологічне виховання, патріотичне виховання, національні природні парки, війна, еколого-освітня діяльність.

1. Теоретичні основи еколого-патріотичного виховання

Любов до природи традиційно розглядається як складова патріотизму. Образно цей зв'язок ілюструють слова: «Любити природу – означає любити Батьківщину». У педагогіці зазвичай любов до Батьківщини і її природи розглядається як результат цілеспрямованого виховання впродовж усього життя. Патріотичне виховання засобами еколого-натуралістичної творчості – це виховання особистості, свідомого громадянина, основними рисами якого є національна самосвідомість, почуття любові до своєї Батьківщини, шанобливе ставлення до народних традицій, природного середовища.

Патріотичне виховання передбачає розвиток любові до Батьківщини, готовності її захищати, поваги до історії та національних традицій. Під час війни ці компоненти доповнюються концепціями стійкості, солідарності та громадянської відповідальності. В учнів, які беруть участь у волонтерських, природоохоронних і освітніх ініціативах, формуються практичне розуміння патріотичних цінностей. Сутність екологічного виховання полягає в системному процесі формування екологічної культури, екологічного мислення і відповідальності за